

Ғылыми-техникалық бағдарлама тақырыбының атауы: BR10764919 «Ауыл шаруашылығы саласындағы мемлекеттік саясаттың АӨК кооперативті процестердің дамуына, ауылдық жерлердің тұрақты дамуына және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге әсерін зерттеу».

Зерттеудің өзектілігі Қазақстанның экономикалық, экологиялық және әлеуметтік даму мәселелерін кешенді шешу негізінде 2030 жылға дейін тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ 2030) қол жеткізуге міндеттеме алуында. Қазақстанның стратегиялық құжаттары республиканың, соның ішінде ауылдық аумақтардың (АА) тұрақты дамуына бағытталған. Агроөнеркәсіптік кешеннің (АӨК) тек декларативті тәсілдерді (ДТ) есепке алу негізінде тұрақты дамуға көшуі бүгінге дейін қажетті нәтиже берген жоқ, АӨК мен АА дамытудың тоғыз бағдарламасының бірде-біреуі өз мақсатына жеткен жоқ. Сондықтан ұсынылып отырған бағдарламада ДТ, цифрлық кеңістіктік- уақыттық деректер (КУД), сондай-ақ ТДМ 2030 тұрақты даму көрсеткіштерімен (ТДК) кешенді пайдалану *әдістемесі* қарастырылған. Бағдарламаны зерттеу нәтижелерінің *әлеуетті тұтынушылары* агроөнеркәсіп кешенінің субъектілері және мемлекеттік органдар болып табылады.

Ғылыми-техникалық программаның мақсаты: 2026 жылға дейінгі Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың ұлттық жобасын іске асыру шеңберінде агроөнеркәсіптік кешеннің тұрақты дамуын қамтамасыз етудің ұйымдастырушылық-экономикалық механизмін әзірлеуді декларативтік, кеңістік-уақыттық тәсілдер және тұрақты даму мақсаттарың 2030-дың тұрақты даму индикаторларын қолдану арқылы жүзеге асыру.

Бағдарламаның күтілетін нәтижелері.

Бағдарлама мәресіне жеткенде:

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде азық-түлік қауіпсіздігінің жай-күйі бағаланады, оны сақтау жүйесіндегі проблемалары анықталады, аймақтық теңгерімсіздік және оларды анықтайтын критерийлерге қол жеткізіледі әрі олардың тұрақтылығы сипатталады;

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде кеңістіктік құрылымы негізге алынған республика тұрғындарын азық-түлікпен қамтамасыз етудің жоғары тұрақтылық жүйесін құруды қоса алғанда, республикада азық-түлік қауіпсіздігін тұрақты қамтамасыз ету үшін стратегиялық бағыттар әзірленді және шаралар негізделді, АӨК табиғи және экономикалық ресурстары, тұтынушылардың саны мен құрылымы, азық-түлік өнімдерін өндіруге ғана емес, сонымен бірге оны жеткізуге кететін шығындар конъюнктурасы анықталады;

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде теңдестірілген даму сценарийлері мен азық-түлік нарықтарының жекелеген түрлерінің перспективалық параметрлерін (сұраныс пен ұсыныс көлемі, ішкі сұранысты қанағаттандыру үшін баға деңгейінің қолайлы деңгейі) қоса алғанда, олардың конъюнктурасын болжай отырып, теңдестірілген азық-түлік нарықтарының қалыптасуы мен жұмыс істеуі үшін шаралар әзірленді, сыртқы нарыққа қатысты өнімдерді аймақаралық жылжыту жүйесіндегі кедергілерді жою (әсерді айтарлықтай азайту) жолдары анықталады.

Ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымын, экономикалық компоненттерін және ауыл тұрғындарының өмір сапасының көрсеткіштерін, жұмыспен қамтылуын және кірістерін декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде зерттеледі;

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде ауылдық елді мекендер мен ауылдық өзін-өзі басқарудың әлеуметтік инфрақұрылымын кешенді дамыту модельдері жасалады;

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері негізінде агроөнеркәсіптік кешеннің еңбек ресурстарының экономикалық белсенділігінің артуын қамтамасыз ететін отандық ауылшаруашылық тауар өндірушілерінің табыстылығын арттыру және ауылдағы кедейлікті жою бойынша ұйымдастырушылық-экономикалық шаралар әзірленеді;

Агробизнесі мемлекеттік реттеу және қолдау жүйесін дамытудың әлемдік тәжірибесіне шолу жасалады және оң тәжірибесі кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып декларативті тәсілдер негізінде Қазақстан Республикасының жағдайына бейімдеу бойынша ұсыныстар әзірленеді;

Декларативті тәсілдер және кеңістіктік-уақыттық деректер негізінде оның салалары аясында АӨК субсидиялау механизмі тиімділігінің экономикалық бағасы ұсынылады;

Декларативті тәсілдер негізінде экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып ауылшаруашылық кооперативтерін субсидиялаудың механизмі шағын шаруа қожалықтарын (жеке үй учаскелері, шағын шаруа қожалықтары) біріктіруді ынталандыру және жеке тұрғын үй учаскелерін жеке кәсіпкерлер мәртебесіне ескере отырып, беру механизмі жасалады;

Декларативті тәсілдер негізінде экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып, технологиялық жабдықты (бордақылау алаңы, МРП, мал сою пункттері және т.б.) сатып алуға инвестициялық субсидиялар беру арқылы өнімді өндірушіден тұтынушыға дейін жылжыту инфрақұрылымын дамытуды ынталандыру механизмі жасалады;

Кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып, өндірістік қуаттарды пайдалануды арттыру және отандық ауылшаруашылық шикізатын пайдалану мақсатында қайта өңдеу кәсіпорындарын субсидиялау механизмі әзірленеді;

Декларативті тәсілдер, кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері ескере отырып, кооперативті негізде ауылда кәсіпкерлікті дамыту және ауыл тұрғындарының табысын арттыру үшін жеке үй телімдерінің әлеуетін пайдалану мүмкіндігінің экономикалық бағасын ұсынылады;

Кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері, декларативті тәсілдер негізінде жеке меншік үй учаскелерін жеке кәсіпкерлер мәртебесіне беруді және тік типтегі ауылшаруашылық кооперативтеріне ұсақ шаруашылық нысандарын біріктіруді ынталандыру механизмі жасалады;

Кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштері, декларативті тәсілдер негізінде қожалықтарының шағын нысандарын (жеке үй учаскелері, шаруа қожалықтары) көлденең ауылшаруашылық кооперативтеріне біріктіру механизмі жасалады;

Декларативті тәсілдер негізделген кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып тұрақты сату және өнімді өндірушіден тұтынушыға өнімді жылжыту мақсатында аудандық деңгейдегі көтерме тарату орталықтарымен және аймақтық деңгейдегі тауарлық-логистикалық орталықтармен ауылшаруашылық кооперативтерінің тиімді жұмыс істеу механизмі жасалады;

Декларативті тәсілдер негізінде кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып, экономикалық кибернетика әдісін қолдану арқылы жасалған кіріс-шығыс балансының динамикалық модельдерін құрастыруға арналған ақпараттық жүйе жасалады;

Декларативті тәсілдер негізінде кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық,

экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырыкіріс-шығыс балансының динамикалық модельдерін құрастыру үшін ақпараттық жүйе толтырылады және жетілдіріледі;

Декларативті тәсілдер негізінде кеңістіктік-уақыттық деректер және экономикалық, экологиялық әрі іәеуметтік тұрақты даму көрсеткіштерін ескере отырып, Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығының, оның ішінде ауылшаруашылық өнімдерінің негізгі түрлерінің ауылшаруашылық өндірісінің экономиканың сабақтас салаларына және Қазақстан Республикасының ауылдық жерлерінің әлеуметтік дамуына әсеріне баға беріледі;

Жалпы бағдарламаны іске асыру үшін жас мамандар тартылады, соның ішінде кем дегенде 11 PhD докторанттар мен 19 магистранттар, 8 ұсынымдар дайындалды, зияткерлік меншік құқығын тіркеу туралы 7 куәліктер алынды, нөлдік емес импакт-факторы бар шетелдік ғылыми журналдарда және кем дегенде 6, отандық KOKSON ұсынған басылымдарда кемінде 11 мақала жарияланды.

2021 жылы алынған нәтижелер.

Декларативті тәсілдерді (ДТ), кеңістіктік-уақыттық деректер (КУД) және экономикалық, экологиялық әрі әеуметтік (ЭӘӘ) экономикалық, экологиялық әрі әеуметтік (ТДИ) кешенді қолдану негізінде ұлттық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды, теңдестірілген азық-түлік нарықтарының қалыптасуы мен жұмыс істеуі және азық-түлік қауіпсіздігінің халықаралық жалпы қабылданған индикаторлары бойынша олардың конъюнктурасын болжау бойынша зерттеулер жүргізілді;

ДТ, КУД және ЭӘӘ ТДИ кешенді пайдалану негізінде әлеуметтік инфрақұрылымды дамыту және ауыл тұрғындарының өмір сүру сапасын жақсарту жөніндегі шаралар зерттелді;

ДТ, КУД және ЭӘӘ ТДИ негізінде дамыған елдердің тәжірибесін ескере отырып, АӨК субъектілерін субсидиялау жүйесін жетілдіру және Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенінің экономикалық жағдайларына бейімдеу бойынша зерттеулер жүргізілді;

ДТ, КУД және ЭӘӘ ТДИ негізінде агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың басым бағыттары бойынша пилоттық жобалар мен тұрақты жұмыс істейтін кооперативтер мысалында және шағын аудандардағы тауарлар өндірушілерін (шаруа қожалықтары, жеке қосалқы шаруашылықтар) біріктіру тиімділігі зерттелді;

Экономикалық кибернетика, КУД және ЭӘӘ ТДИ әдістерін қолдана отырып жасалған динамикалық кіріс-баланс үлгілері негізінде ауыл шаруашылығының, оның ішінде ауылшаруашылық өнімдерінің негізгі түрлерінің ауыл шаруашылығы өндірісінің экономиканың және салалардың әлеуметтік дамуына байланысты салалары зерттелді.

Негізгі конструкторлық және техникалық-экономикалық көрсеткіштер әзірлеу бұрынғы шешімдерден КУД және ТДМ ТДК кең және терең қолданумен ерекшеленеді.

Орындалу дәрежесі – ғылыми-техникалық бағдарлама тақырыбы бойынша мәселелерді зерттеу кезеңі аяқталды.

Зерттелеген процестерді цифрлық технологияны қолдану арқылы жүргізудің **экономикалық тиімділігі** декларативті ақпаратты қарапайым пайдаланудан жоғары.

2022 жылы алынған нәтижелер.

Алынған нәтижелер:

- демографиялық, экономикалық, әлеуметтік, экологиялық және климаттық көрсеткіштерді пайдалана отырып, өңірдің тұрақты дамуын кешенді бағалау әдістемесі әзірленді;

- декларативті тәсілдерді, КУД және ЭӘӘ ТДИ кешенді қолдану негізінде ұлттық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды, теңдестірілген азық-түлік нарықтарының қалыптасуы мен жұмыс істеуі және азық-түлік қауіпсіздігінің халықаралық жалпы қабылданған индикаторлары бойынша олардың конъюнктурасын болжау бойынша талдау және жүйелеу жасалынды;

- ДТ, КУД және ЭЭЭ ТДИ кешенді пайдалану негізінде әлеуметтік инфрақұрылымды дамыту және ауыл тұрғындарының өмір сүру сапасын жақсарту жөніндегі шаралар зерттелді;

- ДТ, КУД және ЭЭЭ ТДИ негізінде дамыған елдердің тәжірибесін ескере отырып, АӨК субъектілерін субсидиялау жүйесін жетілдіру және Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенінің экономикалық жағдайларына бейімдеу бойынша талдау және жүйелеу жүргізілді;

- ДТ, КУД және ЭЭЭ ТДИ негізінде агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың басым бағыттары бойынша пилоттық жобалар мен тұрақты жұмыс істейтін кооперативтер мысалында және шағын аудандардағы тауарлар өндірушілерін (шаруа қожалықтары, жеке қосалқы шаруашылықтар) біріктіру тиімділігі талданып жүйеленді;

- экономикалық кибернетика, КУД және ЭЭЭ ТДИ әдістерін қолдана отырып жасалған динамикалық кіріс-баланс үлгілері негізінде ауыл шаруашылығының, оның ішінде ауылшаруашылық өнімдерінің негізгі түрлерінің ауыл шаруашылығы өндірісінің экономиканың және салалардың әлеуметтік дамуына байланысты салаларына әсерін бағалау бойынша талдау және жүйелеу жүргізілді.

Зерттеу нәтижелері бойынша: нөлдік емес импакт-факторы бар рецензияланатын шетелдік ғылыми журналдарда 2 мақала және БССҚ ұсынған журналдарда 5 мақала жариланды; 3 рекомендация дайындалды, 3 зияткерлік меншік құқығы алынды; 8 магистрант және 4 PhD докторант қатысты.

Негізгі конструктивтік және технико-экономикалық көрсеткіштер – ДТ, КУД және ЭЭЭ ТДИ негізінде жүргізілген зерттеулер алдыңғы атқарылған еңбектерден артықшылығын байқатты.

Іске асыру дәрежесі - зерттеу жұмысының мақсаттары мен міндеттерін талдау және жүйелеу кезеңі аяқталды.

Экономикалық тиімділігі - цифрлық технологияларды қолданып зерттелетін процестердің тиімділігі тек декларативті ақпаратты қолданудан жоғары.

Зерттеу тобының мүшелері:

Тегі Аты-Жөні	Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID
Әліпбеки Оңғарбек Әліпбекұлы (Alipbeki Onggarbek)	Scopus Author ID 57190942962; ORCID ID - https://orcid.org/0000-0001-6205-0490 ; Researcher ID - AAR-2498-2021.
Айтуганов Кайрат Капарович (Kairat Aituganov)	Scopus Author ID - 57208508787 ORCID ID - https://orcid.org/0000-0003-0613-3069
Алипбекова Чаймгуль Абусагатовна (Alipdekova Chaimgul),	Scopus Author ID - 57190944507 ORCID ID - https://orcid.org/0000-0002-6330-3573 Researcher ID – EJM-3304-2022
Пягай Александр Анатольевич (Pyagay Aleksandr Anatolievich),	Scopus Author ID: 56127534300; ORCID ID - https://orcid.org/0000-0002-1590-872X ; Researcher ID: AAC-4047-2020.
Мұздыбаева Тымаркүл Құрбанқызы (Muzdybayeva Tymarkul)	Scopus Author ID - 55370587000; ORCID ID - https://orcid.org/0000-0003-1788-3156 ; Researcher ID - L-2005-2018.
Курманова Гульнара Кенесовна (Kurmanova Gulnara)	Scopus Author ID - 337444200 ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-0510-4629 Researcher ID - https://publons.com/researcher/P-7434-2017/ https://publons.com/researcher/2045751/gulnara-kurmanova/

Касимбекова Мейрамкул (Kassimbekova, Meiramkul)	Scopus ID 57208009801 ORCID: 0000-0002-7833-3708
Асанова Гульнара Абдильдиновна (Assanova Gulnara)	Scopus Author ID - ORCID ID - https://orcid.org/0000-0003-4400-1681 ; Researcher ID – AFX-6102-2022
Женсхан Дарима (Zhenskhan Darima), кандидат экономических наук	Scopus Author ID - 57192156982 ORCID ID - https://orcid.org/0000-0002-2863-2611 Researcher ID -
Карбозов Тулеген Ермагамбетович (Karbozov Tulegen)	ORCID ID - https://orcid.org/0000-0003-3089-9291
Самарханов Канат Бауыржанович (Kanat Samarkhanov)	Scopus Author ID - 57196121772 ORCID ID – https://orcid.org/0000-0001-9799-8695 Researcher ID – S-2590-2017
Хамбар Бахытгул (Khambar Bakytgul)	Scopus Author ID - 57199174460 ORCID ID - https://orcid.org/0000-0001-5075-8695-3842 Researcher ID – AAM-1241-2020
Толубекова Жанат Зекеновна (Toleubekova Zhanat)	Scopus Author ID - 57197723534 ORCID ID - https://orcid.org/0000-0001-6196-4821 Researcher ID – AAW-5530-2021
Музыка Олеся Сергеевна (Muzyka Olesya)	Scopus Author ID- 57211290341 ORCID - https://orcid.org/0000-0002-2330-4299

Осы жоба аясында жарияланған жарияланымдар мен патенттер тізімі:

ШЕТЕЛДІК БАСЫЛЫМДАР

Scopus ғылыми-тәжірибелік деректер қорының жарияланымдарында:

1. Saule S. Shintaeva, Alexadr A. Pyagay, Makhabbat K. Iskakova et al. Impact of the Agreements of the Eurasian Economic Union on the Competitiveness Agroculural Sector of the Member States. // Problemy Ekorozwoju – problems of Sustainable Devolopment. – 2022. - 17 (1). – P. 211-221 <https://ekorozwoj.pollub.pl/index.php/1712021-2/impact-of-the-agreements-of-the-eurasian-economic-union-on-the-competitiveness-of-the-agricultural-sector-of-the-member-states/> (процентиль -57).

2. Muzdybayeva, T., Alipbeki, O., Chikanayev, A., Abdykarimova, S. Road pavement using geosynthetics on the territory of rural settlements International Journal of GEOMATE. – 2022. - 23(96). - P. 61–68 <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85135583940&origin=resultslist&sort=plf-f> (процентиль 39)

3. Darima ZHENSKHAN, Alexandr PYAGAY, Roza BESPAYEVA, Maulet KADRINOV, Zhibek OMARKHANOVA, Assiya TATIKOVA. The Current State of Food Security in Kazakhstan, in the Context of Eurasian Economic Union. Environmentally Overview in the Case of Climate Change's Scenarios Journal of Environmental Management and Tourism. Vol 13 No 6 (2022): JEMT, Volume XIII, Issue 6(62) <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/issue/view/238> (процентиль 53)

ОТАНДЫҚ БАСЫЛЫМДАР

КОКСОН ҚР БҒМ ұсынған журналдарда

1. Пягай А.А., Шинтаева С. С. Оценка эффектов влияния государственной интеграции на аграрный сектор Казахстана // Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли. - 2021. - №3 (44). - С.49-57 <https://profspo.ru/magazines/50394/2021/3>

2. Пягай А.А., Беспяева Р.С., Бугубаев Р.О.. Современное состояние продовольственной безопасности в Республике Казахстан // Central Asian Economic Review NARXOZ university. №6 (141). - С.18-28 <https://caer.narxoz.kz/jour/article/view/339>

3. Әліпбеки О.Ә., Макенова С.К., Агумбаевна А.Е., Солтан Г.Ж. Взаимосвязь сельскохозяйственной и промышленной отраслей в регионах Казахстана на основе природного зонирования и интеграции декларативных, пространственно-временных данных, индикаторов устойчивого развития // Вестник науки Казахского агротехнического университета им. С. Сейфуллина. - 2022. - №2 (113). - Ч.1 - С.56-66.

<http://bulletinofscience.kazatu.edu.kz/index.php/bulletinofscience/issue/view/34/18>

4. Айтуганов К. К., Курманова Г. К., Кульмагамбетова А. С., Жанбусинова М. Х., Даниярова М. Т., Кенжағалиев Е. М. Пути объединения малых форм хозяйствования в сельскохозяйственные кооперативы // Вестник науки Казахского агротехнического университета им. С. Сейфуллина. - 2022. - №1 (112). - С.73 -82.

<http://bulletinofscience.kazatu.edu.kz/index.php/bulletinofscience/issue/view/32/15>

5. А. А. Пягай, Р. С. Беспяева, Р. О. Бугубаева Современное состояние продовольственной безопасности в Республике Казахстан. // Central Asian Economic Review. – 2021. - (6). - С.18-28. <https://doi.org/10.52821/2789-4401-2021-6-18-28>

Методические рекомендации:

6. Методические рекомендации по обеспечению продовольственной безопасности Казахстана. / Әліпбеки О.Ә., Пягай А. А., Женсхан Д., Кадринов М. Х. - Нур-Султан: Казахский агротехнический университет. ISBN 978-601-257-399-2 - 2022. – 66 с.

7. Рекомендации на объединение малых форм хозяйствования (личных подсобных хозяйств и крестьянских фермерских хозяйств) в кооперативы. / Айтуганов К.К., Әліпбеки О.Ә., Пягай А. А., Курманова Г.К., Кульмаганбетова А.С., Жанбусинова М.Х., Даниярова М.Т., Кенжеғалиев Е.М. . – Астана 2022: Казахский агротехнический университет. ISBN 97-601-257-399-5 - 2022. – 52 с.

8. Методические рекомендации по государственному регулированию агропромышленного комплекса Казахстана. / Касимбекова М. А., Баймагамбетова З. А., Матайбаева Г. Ж. Под общей редакцией Әліпбеки О.Ә. - Нур-Султан: НАО «Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина». - 2022. - 52 с.

Әлеуетті пайдаланушылар үшін ақпарат: жоқ

Қосымша ақпарат: жоқ